

Siyonist Şehir Dönüşümü: Mekânın İdeolojik ve Politik İnşası

İsrail devleti, işgal ettiği şehirlerdeki fiziksel ve toplumsal yapıyı kendi ideolojik hedefleri doğrultusunda dönüştürmeyi esas alan bir politika izlemektedir. Özellikle 1967 sonrası dönemde, İsrail'in askeri yönetimi şehir planlamasını merkezi bir denetime tabi tutmuş ve bu planlama sürecini, kentsel mekânı denetleme ve nüfusu kontrol altına alma aracı olarak kullanmıştır. Bu çerçevede uygulanan bölgesel planlama politikaları, Filistin yerleşimlerini kuşatan askeri bölgeler, milli parklar ve yeni Yahudi yerleşim birimleri vasıtasıyla, Filistinli nüfusun belirli alanlara sıkıştırılmasını hedeflemiştir. Aynı zamanda bu yeni yerleşimler, İsrail'in merkezine geniş otoyol bağlantılarıyla entegre edilerek Filistin şehirlerinin coğrafi olarak yalıtılması sağlanmıştır. Doğu Kudüs'te 1967 sonrası inşa edilen Yahudi mahalleleri, kenti kuşatarak mekânsal dokuyu derinlemesine dönüştürmüştür. Benzer biçimde Batı Şeria genelinde inşa edilen yüzlerce yerleşim birimi, çevresindeki tel örgüler, güvenlik duvarları ve kontrol noktalarıyla birlikte Filistin şehirlerini birbirinden kopuk ve izole adacıklara dönüştürmüştür. 2000'li yıllardan itibaren inşa edilen yaklaşık 700 kilometre uzunluğundaki ayırım duvarı da bu dönüşümün bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Duvar, Filistin yerleşimlerinin içine doğru derin girintiler yaparak köyleri ve mahalleleri birbirinden ayırmakta, gündelik hayatı kesintiye uğratmakta ve kent dokusunu parçalamaktadır. Bu yapının yanı sıra kurulan yüzlerce kontrol noktası, Filistinlilerin hareket serbestisini kısıtlarken, İsraili yerleşimciler için yalnızca onların kullanımına tahsis edilmiş otoyollar inşa edilmiştir.

Siyonist şehir dönüşümünün en kritik boyutlarından biri, demografik mühendislik politikalarıdır. İsrail, işgal altındaki şehirlerde nüfus yapısını değiştirerek Yahudi çoğunluğu sağlamak veya stratejik bölgeleri Yahudi yerleşimiyle tahkim etmek amacıyla sistematik bir nüfus politikası yürütmektedir. 1948'deki etnik temizlik sürecinin ardından, 1967 sonrasında da benzer stratejiler Batı Şeria ve Doğu Kudüs'te uygulanmıştır. Günümüzde yaklaşık 700.000 İsraili yerleşimci, işgal altındaki Batı Şeria ve Doğu Kudüs'te inşa edilen 250'den fazla yerleşim birimi ve karakolda yaşamaktadır. Doğu Kudüs, bu demografik müdahalenin en belirgin örneklerinden biridir. İsrail, 1980 tarihli "Kudüs Yasası" ile Doğu Kudüs'ü tek taraflı biçimde ilhak etmiş ve kentin tamamını "ebedi ve bölünmez başkent" ilan etmiştir. Bu siyasal hamle, büyük ölçekli arazi kamulaştırmaları ve hızla inşa edilen Yahudi mahalleleriyle desteklenmiştir. Günümüzde Doğu Kudüs'ün %86'sı fiilen İsrail otoritesi ve Yahudi yerleşimcilerin kontrolü altına girmiştir. Yaklaşık 200.000 İsraili Yahudi, bu mahallelerde yaşamaktadır ve bu yerleşimlerin bir kısmı doğrudan Filistinlilere ait özel araziler üzerinde kurulmuştur.

Bu dönüşüm yalnızca fiziksel mekânla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda sembolik ve kültürel düzeyde de gerçekleşmektedir. Siyonist ideoloji, şehir mekânı üzerindeki hâkimiyetini pekiştirmek amacıyla mekânın anlam dünyasını da dönüştürmeye çalışmıştır. Bu bağlamda en yaygın uygulamalardan biri, coğrafi yer adlarının İbranileştirilmesidir. İsrail devleti, 1948 sonrası ve özellikle 1967 işgalinden itibaren yaklaşık 2.780 yer adını İbraniceye çevirmiş; bu kapsamda 340'tan fazla köy ve kasabanın, yüzlerce derenin, tepenin ve coğrafi unsurun adı değiştirilmiştir. Bazı yerlerde İncil'de geçen eski İbrani adlar yeniden canlandırılmış; diğerlerinde ise tarihsel bir karşılığı olmayan yeni isimler oluşturulmuştur. Filistin toplumu açısından bu isim değişikliği, yalnızca bir sembolik müdahale değil, aynı zamanda devam eden Nakba'nın (Felaket) bir uzantısı olarak görülmektedir. Ayrıca İsrail, işgal altındaki şehirlerdeki tarihi ve dini mekânları da kendi ulusal anlatısına uygun biçimde yeniden düzenlemiştir. Örneğin Doğu Kudüs'te yer alan Silvan Mahallesi'ndeki arkeolojik park, "Davud'un Şehri" olarak tanıtılmakta ve arkeoloji, çok katmanlı bir geçmişte tekil bir ulusal anlatıya indirgemek üzere araçsallaştırılmaktadır. Benzer şekilde El-Halil kentindeki Harem-i İbrahimi (İbrahim Camii) kompleksi, 1967 sonrasında kısmen sinagog hâline getirilmiş ve yapı, iki topluluk arasında fiziksel olarak bölünmüştür. 1967 savaşının hemen ardından, Kudüs'teki Fas (Mağrip) Mahallesi yıkılarak Ağlama Duvarı önünde geniş bir meydan inşa edilmiş; böylece mekânın sembolik anlamı da İsrail'in ideolojik çerçevesine uygun biçimde yeniden kurgulanmıştır. Sokak isimlerinden müzeler, anıtlardan dini yapılara kadar birçok unsur, bu doğrultuda dönüştürülmüştür.

İsrail'in şehirleri dönüştürme politikası, yönetsel alanlarda da kendisini göstermektedir. İşgal altındaki Filistin şehirlerinde İsrail, kendi hukuk ve idari sistemini uygulamaya koyarak kentsel mekânın yönetsel çerçevesini yeniden şekillendirmiştir. 1993 Oslo Anlaşmaları sonrasında Batı Şeria'nın idari olarak Alan A, B ve C biçiminde üç bölgeye ayrılması bu stratejinin önemli bir örneğidir. Bu sınıflandırmada Alan A, yalnızca %18'lik bir alanı kapsamakta ve sivil idaresi Filistin Yönetimi'ne bırakılmıştır. Buna karşın, Alan C İsrail'in tam kontrolü altındadır ve Batı Şeria'nın yaklaşık %60'ını oluşturmaktadır. Bu bölgenin gelecekte Filistinlilere devredilmesi öngörülmüş olsa da bu süreç hiçbir zaman gerçekleşmemiş; İsrail, Alan C'de güvenlik, imar ve arazi yönetimini tamamen kendi denetimi altında tutmaya devam etmiştir. Bu durum, Filistin şehirlerinin doğal genişleme alanlarına ulaşmasını engellemiş ve onları İsrail denetimindeki arazilerle çevrili, sıkıştırılmış alanlara dönüştürmüştür. Yoğun askeri kontrol noktaları, geçiş izinleri ve sokağa çıkma yasakları da Filistinlilerin şehirler arası hareketini ciddi biçimde kısıtlamıştır.

Bu yönetsel kontrol rejiminin en belirgin örneklerinden biri El-Halil kentidir. 1997'de imzalanan bir protokol çerçevesinde şehir H1 ve H2 olmak üzere iki bölgeye ayrılmış; H2 adı verilen ve şehrin %20'sini oluşturan bölge tamamen İsrail askeri yönetimine bırakılmıştır. Bu küçük alanda yalnızca birkaç yüz Yahudi yerleşimci yaşarken, yaklaşık 40.000 Filistinli bu alan içinde kalmıştır. İsrail yönetimi, bu bölgede Filistinlilerin yaşam alanlarını çok sayıda kontrol noktası, fiziki bariyer ve askeri denetimle kuşatmıştır. H2 bölgesinde bazı sokaklar yalnızca Yahudi yerleşimcilerin kullanımına ayrılmış, Filistinlilerin buralardan geçmesi yasaklanmıştır. Bölgedeki Filistinliler, evlerine girebilmek için dahi İsrail ordusuna kayıt yaptırmak ve kimlik kartlarına özel tanımlamalar yaptırmak

zorunda kalmışlardır. Bu uygulamalar sonucunda binlerce Filistinli H2 bölgesinden zorla tahliye edilmiş, kalanların yaşam koşulları ise ciddi biçimde kötüleşmiştir.

Sonuç olarak, siyonist ideolojinin işgal altındaki Filistin şehirlerine yönelik uyguladığı bu çok katmanlı dönüşüm süreci, yalnızca fiziksel mekânın değil; nüfus yapısının, kültürel mirasın, sembollerin ve yönetsel çerçevenin de yeniden inşasını kapsamaktadır. Bu dönüşüm, bir yandan ulus inşa sürecinin bir parçası olarak şekillenirken, diğer yandan sömürgeci mekânsal stratejiler aracılığıyla Filistinlilerin varlığını parçalamayı ve görünmez kılmayı hedeflemektedir.

Oğuzhan Şener